

Laurids de Thura

Hafnia Hedierna

Det må utvivlsomt tages som udtryk for den stolthed, datiden følte ved at hovedstaden lig en Fugl Phønix havde genrejst sig af asken efter den store brand 1728, at arkitekten Laurids de Thurah kun to år efter, at første bind af Den danske Vitruvius var udkommet 1746, lod den efterfølge at et andet lige så monumentalt værk: HAFNIA HORDIERNA - "København i dag", i hvilket han skildre byens berømte bygningsværker og talrige seværdigheder. Rigt illustreret, som det er, med prægtige kobberstik især af dens smukke gadepartier og monumentale bygningsværker giver det læseren et uforglemmeligt indtryk af den strålende stad, København allerede omkring midten af 1700 - tallet havde udviklet sig til. Også som boghåndværk betragtet, er Hafnia Hodierna et af sin tids betydeligste arbejder. Som Den danske Vitruvius er det trykt af grundlæggeren af Det Berlingske Officin, Ernst Henrich Berling, der dengang havde til huse i Store Kannikestræde, hvor nu K. F. U. K. er beliggende.

Laurids de Thura

Forfatteren, arkitekten Laurids de Thurah var født i Aarhus 1706 og døde 1759 i København. Som søn af den senere Ribebisp Laurids Thure tilhørte han fra fødslen et højt kultiveret milieu, som ikke blev uden betydning for hans kunstneriske og litterære virksomhed. Selv var han en meget kundskabsrig mand med talrige forbindelser i tidens videnskabelige kredse.

På Landkadetakademiet i København uddannedes han til ingeniørofficer, og på sine studierejser til Tyskland, Italien, Frankrig, Holland og England blev han fortrolig med sin samtids berømteste bygninger. Indtryk fra disse prægede livet igennem hans stil, men sin individualitet svigtede han dog ikke, og han forblev tro mod sin ungdoms ideal, den modne barok. Som dens ypperste repræsentant i Danmark kom han imidlertid i modsætningsforhold til hofbygmesteren Niels Eigtved, hvis lette og elegante rokoko lå ham fjern. Først efter Eigtveds død 1754 udnævntes han til generalbygmester.

Til hans bedste arbejder hører bl.a. Palæet i Roskilde, Eremitagen i Dyrehaven, Jægergården (nu kaserne) ved Jægersborg Slot, det nedrevne Hirschholm Slot, spiret paa Frelsers Kirke i København, de fire pavilloner ved Frederiks Hospital (det nuv. Kunstindustrimuseum) o hans eget hus, den tidligere fødselsstiftelse, i Amaliegade.

I 1740 blev han adlet, og i de år, han følte sig tilsidesat af Eigtved, opholdt han sig mest på sine godser, som han ved ægteskab var kommet i besiddelse af. "Men da jeg Aar 1750 forlod Siælland - siger han - og begav mig til mit Gods Børglum Kloster i Jylland i den Tanke der at ende i Roelighed mit Liv, som formedelst mange fortrædelige Embeds - Forretninger og Fienders og Misunderes Efterstræbelse var bleven mig suurt og besværligt" kunne han ikke ane, at han kun fire år efter skulle blive sin forhadte rivals efterfølger.

Fra 1735 havde han modtaget en statsbevilling til udarbejdelse af en arkitekturhistorisk topografisk beskrivelse af de kgl. slotte og det danske monarkis betydeligste mindesmærker, og i 1746 udkom som nævnt første del af Den danske Vitruvius, der 1749 efterfulgtes af et andet bind. 1748 udgav han Hafnia Hodierna, og i indledningen til dette stort anlagte værk anføre han selv, at man måske vil betragte en beskrivelse af København som "et uforløst og unyttigt arbejde" så hurtigt efter, at Vitruvius er udkommet, da dette "baade ved Forestillinger i Kobberstykkerne og ved Forklaring derover, har givet Underretning om denne store Stads Pragt og Herlighed". Imidlertid, tilføjer han er Vitruvius først og fremmest en beretning om bygningskunsten "og gaaer næsten alt andet forbi", hvorimod han i Hafnia Hodierna fortæller om "alle de merkværdige Ting, som Kiøbenhavn befatter, enten de henhøre til Bygnings - Kunsten eller til andre Videnskaber og Indretninger", og medens i Vitruvius kun de bygninger bliver nævnt, som har arkitekturhistorisk interesse, bliver i Hafnia Hodierna også omtalt "de merkværdige Ting", som de indeholde, selv om bygningerne i sig selv ikke har nogen betydning. Desuden synes han at have lagt vægt på, at Hafnia Hodierna skulle kunne anvendes som en slags "guidebook" for rejsende, dels under deres ophold i byen, dels når de kommer hjem til at mindes de seværdigheder, de har set. Af den grund indeholder bogen da også adskillige kobberstik, som ikke findes i Vitruvius - hvorimod denne indeholder grundtegninger af alle de afbildede bygninger.

I teksten, der er trespaltet, beskrives på dansk, fransk og tysk først byens beliggenhed og bebyggelse i almindelighed, dernæst omtales dens privilegier af 24. juni 1661, "hvorpaa Kiøbenhavns Herlighed grunder sig", dens administration, politi og brandvæsen, der dog ikke havde kunnet forhindre den store ildebrand i 1728 i at brede sig, "men Gud være lovet - udbryder Thurah - man seer nu ingen Tegn eller Fodspor i Staden af denne ulykkelige Hændelse; tvertimod, ved Guds og Regenternes Hjelp og Bistand, har til alles

Laurids de Thura

Forundring, i saa faa Aar, af Asken opreyst sig en ny Phoenix, der i Pragt og Anseelse langt overgaaer den forige".

Byen er inddelt i 12 kvarterer - meddeler han - og sin omtale af dens attraktioner indleder han med en beskrivelse af de fire byporte, hvorefter han behandler de kongelige slotte, først og fremmeste "det herlige nyopbygte Kongelige Residentz - Slot Christiansborg". Under Rosenborg nævnes "de ubeskrivelige Kostbarheder, som det bevarer inden sine Muure", ligesom han også fortæller, hvad de øvrige slotte, de offentlige bygninger som f. eks. Cancelliet og Børsen, "en gammeldags Gothisk, men i sit Slag en prægtig og ellers anseelig og majestætisk Bygning", de private paladser og "ziirlige" borgerhuse til og indeholde af kunstgenstande etc. I Det kgl. Bibliotek skal - skriver han - "iblant de Pergaments - codices findes en Justinus, som Erke - Biskop Absalon har eyet, og foræret til Sorøe - Kloster. Der ere de, der vil paastaae, at samme er skreven med hans gen Haand, men det er uvist". Særlig udførligt omtaler han Kunstkammeret i samme bygning - det nuværende Rigsarkiv.

Medens flere af de monumentale bygninger stadig eksisterer, er de afbildede borgerhuse næsten alle forsvundet eller ombygget til ukendelighed. Størs respekt følger Thurah for de borgerhus, der er opført efter branden 1728, og som derfor mest falder i hans smag, men det er dog forbavsende, hvor friskt han i virkelighed er i sit syn paa bygningskunsten.

At identificere de enkelt huses nøjagtige beliggenhed kan undertiden være vanskeligt, selv om han nævner de gader, i hvilke de er beliggende. Et særligt kapitel er helliget "de offentlig geistlige Bygninger i Staden". Det indledes med Frue Kirke, "den største og fornemste", og afsluttes med bl. a. Vartov, Børne - og Tugthuset paa Christianshavn og Vajsenhuset på Nytorv, "Bygninger, der ey mindre end Kirkerne, til Guds Ære ere indrettede og anordnede".

Ialt omfatter teksten 368 sider, men desuden indeholder bogen 110 smukke helsides kobberstik og et langt udfoldeligt prospekt af byen set fra Valby Bakke. Med Vesterbros lave bebyggelse som forgrund tegner i baggrunden Københavns karakteristiske profil sig med det ny Christiansborg og de mange smukke tårne og spir, der løfter sig højt op over volden, der som en ring omslutter staden. Blandt de øvrige stik er et af de mest interessante det dekorative titelkobber med byens våben, et kort over staden og en række udmærkede prospekter af dens mest kendte gader og torve. De er udført af maleren Johan Jacob Bruun (1715 - 89), der er kendt for de henved 1000 prospekter, han i årene 1737 - 69 udførte i gouache, akvarel og tusch af landets købstæder, slotte etc.

Det store vignetter er udført dels af O. H. de Lode og dels af tyskeren Michael Keyl, der også har stukket de fleste af tavlerne, muligvis i samarbejde med Jacob Fosie og J. H. Thiele.

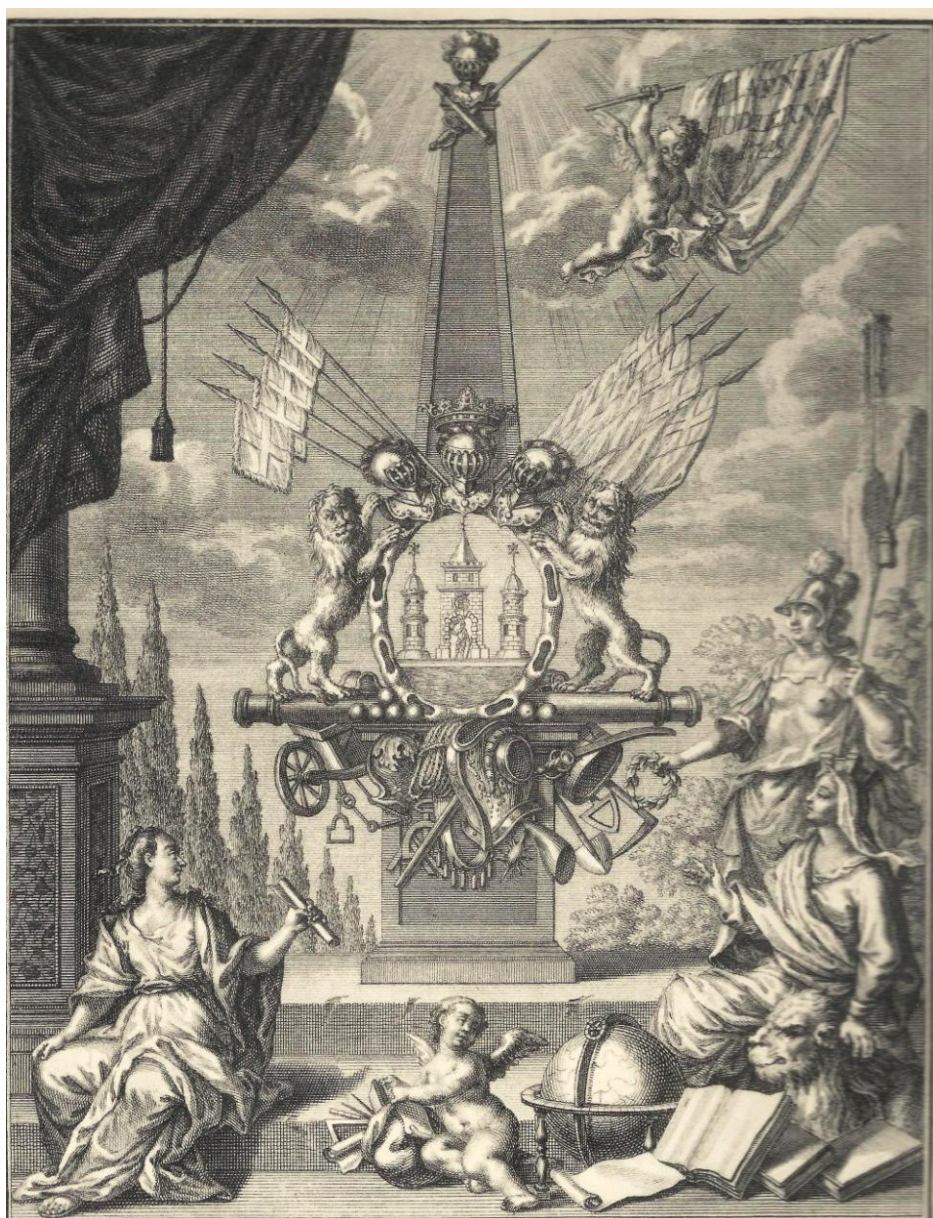
Om Bruuns uddannelse vides, at faderen, der var postmester, senere også byskriver og rådmænd i Slagelse, oprindelig havde sat ham til at studere, men da han havde større lyst til at tegne og male, blev han 1732 sat lære hos maleren Johan Herman Coning, der uddannede ham til miniaturemaler. Som hans topografiske blade viser, blev dette ham til stor nytte, og i sin billeder fremtræder han da også som en meget habil kunstner, for selv om de undertiden kan virke lidt naive og pedantisk - sirlige, vidner de på den anden side om hans kendskab til de perspektiviske love og hans fornemmelse for rum og flader. Af sin samtid synes han som maler at have været meget velanskrevet, for i sin fortale til Novus Atlas Danicus anfører historikeren Jacob Langebæk 1761, at "Cabinet - Skildrere Johan Jacob Bruun staaer allerede for sit meget

Laurids de Thura

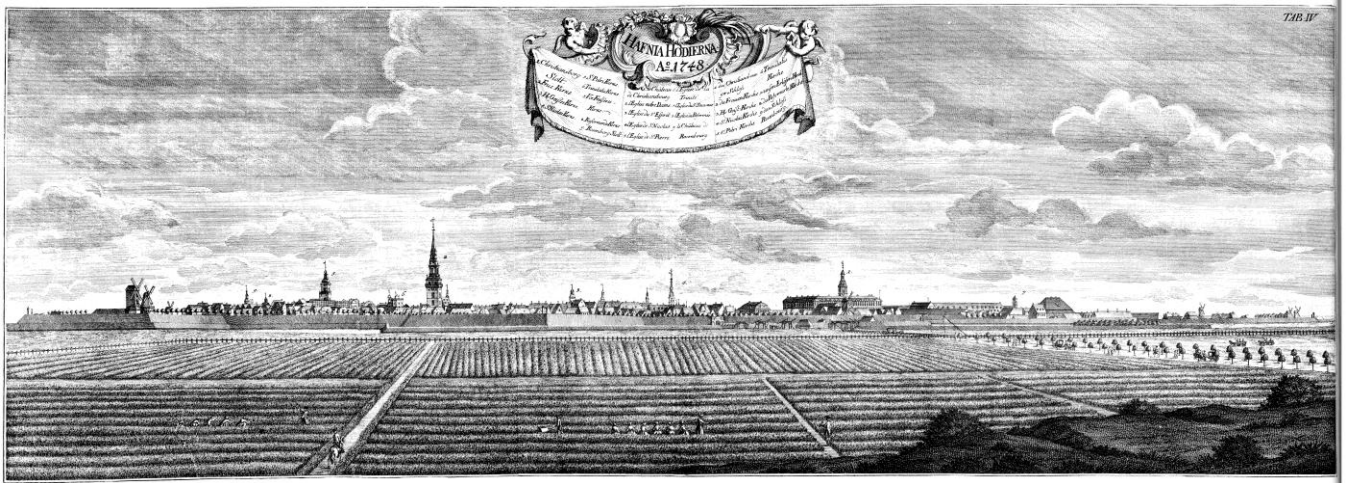
og nette Arbeid i Tegne - Kunsten, saa vel anskreven hos Publicum, at man forgieves skulde ville søge nu først at gjøre hans Flittighed bekendt. De danske Prospekter, som han især har beflittet sig paa, og som han ikke uden største Umag og Omkostning i Mængde har forfærdiget og med egen Haand efter Stæderne selv tegnet, have længe og med Begierlighed af Elskere været søgte og ønsket af mange, at nogen Samling deraf maatte engang i Kobberstik træde for Lyset".

Adskillige af de prospekter, Langebek hentyder til, er imidlertid allerede benyttet til illustration af Hafnia Hodierna, og det er vel ikke mindst dem i forbindelse bl. a. med de mange stik af enkelte bygninger, der giver dette værk sin store betydning - ikke blot som en værdifuld kilde til belysning af Københavns Historie og udvikling omkring midten af 1700 - tallet, men også som et vidnesbyrd i 800- året for dens grundlæggelse - om den kærlighed med hvilken vor hovedstads borgere stedse har omfattet deres by.

Skrevet af Steffen Lindvald i 1967

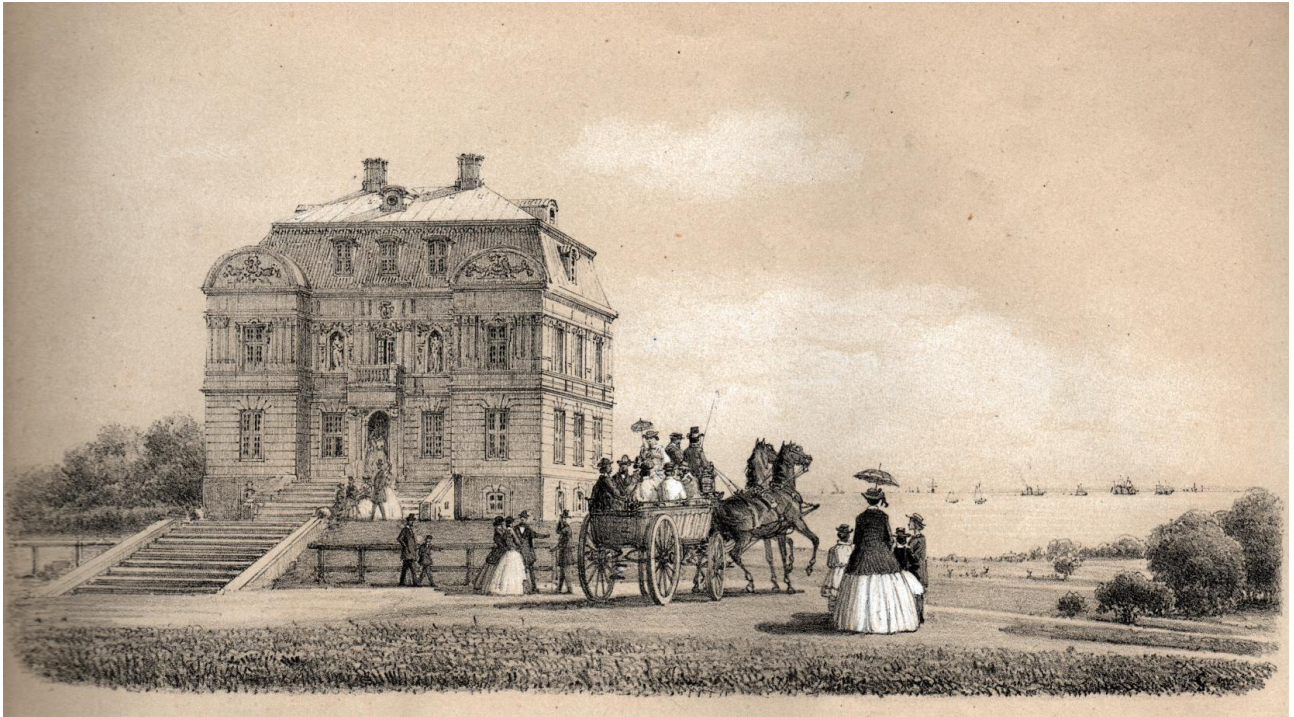

Laurids de Thura

Palæet i Roskilde

Laurids de Thura

Eremitagen

Jægersborg Slot

Laurids de Thura

Hirschholm Slot Hørsholm, nu nedrevet

